

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 005.21:373.61(498+478)

BUCȘA MARIA

**STRATEGII MANAGERIALE DE FORMARE ȘI
VALORIFICARE A COMPETENȚEI ANTREPRENORIALE ÎN
SISTEMUL LICEAL DIN ROMÂNIA ȘI REPUBLICA
MOLDOVA**

521.03 ECONOMIE ȘI MANAGEMENT ÎN DOMENIUL DE ACTIVITATE

Rezumatul tezei de doctor în științe economice

CHIȘINĂU, 2026

**Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului "Management și Antreprenoriat" al
Academiei de Studii Economice din Moldova**

Conducător științific:

Solcan Angela, doctor în științe economice, conferențiar universitar

Membrii Comisie de îndrumare:

Braguța Aurelia, doctor în științe economice, conferențiar universitar

Portarescu Serghei, doctor în științe economice, conferențiar universitar

Stihi Liudmila, doctor în științe economice, conferențiar universitar

Componenta Comisiei de susținere publică a tezei de doctor:

Președinte - Cotelnic Ala, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, Academia de Studii Economice din Moldova.

Conducător științific - Solcan Angela, doctor în științe economice, conferențiar universitar, conducător științific Academia de Studii Economice din Moldova.

Referenți oficiali:

Popa Andrei, doctor habilitat în științe economice, profesor universitar, Universitatea Tehnică a Moldovei, Centrul „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul.

Stihi Liudmila, doctor în științe economice, conferențiar universitar, Academia de Studii Economice din Moldova.

Jalencu Marian, doctor în științe economice, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova.

Botezatu Angela, doctor în științe economice, Director adjunct pentru instruire și educație, IP Centrul de Excelență în Economie și Finanțe.

Susținerea va avea loc la data de **30 octombrie 2026, ora 14.00**, în ședința **Comisiei de susținere publică a tezei de doctor** din cadrul Academiei de Studii Economice din Moldova, pe adresa: **MD2005, mun. Chișinău, str. Mitropolit G.Bănulescu-Bodoni nr. 59, etajul 1, biroul 104 (bloc B).**

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică a Academiei de Studii Economice din Moldova, pe pagina web a ASEM (www.irek.ase.md) și pe pagina web a ANACEC (www.anacec.md).

Președinte al Comisiei de Susținere
Publică a tezei de doctor,

Cotelnic Ala,

doctor habilitat în științe economice, profesor universitar

Conducător științific,

Solcan Angela,

doctor în științe economice, conferențiar universitar

Autor,

Bucșa Maria

© Bucșa Maria, 2026

CUPRINS

CUPRINS	3
REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII	4
CONȚINUTUL TEZEI	8
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	20
BIBLIOGRAFIE	23
LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE.....	27
ADNOTARE	31
ANNOTATION.....	32

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei de cercetare. Educația antreprenorială la nivel liceal a devenit, atât în România cât și în Republica Moldova, o direcție prioritară de politică educațională, generată de presiunile economiei bazate pe cunoaștere [6; 14; 20; 21]. Mai multe analize comparative (OECD, Eurostat, Comisia Europeană) arată că există o legătură strânsă între nivelul la care sunt formate aceste competențe în școală și performanța ulterioară a unei economii în materie de inovare și antreprenariat [16; 17; 31]. Scopurile educației se reechilibrează tot mai vizibil: competența antreprenorială nu mai este un subiect marginal, ci a ajuns un factor strategic al dezvoltării individuale și socio-economice [30; 36]. Ea figurează astăzi printre competențele-cheie din cadrul european pentru învățarea pe tot parcursul vieții, iar instrumente precum EntreComp îi dau un contur operațional concret [2; 4].

Literatura de specialitate leagă aceste competențe de spiritul de inițiativă, de creativitate, de capacitatea de decizie și de adaptabilitatea profesională [3; 23]. Conform Codului educației al Republicii Moldova, liceul reprezintă etapa strategică în care se consolidează autonomia și responsabilitatea elevului, iar Comisia Europeană, prin rapoartele Eurydice, confirmă acest lucru la nivel european [12; 15]. Analiza sistematică realizată de Nabi, Liñán, Fayolle, Krueger și Walmsley arată însă că impactul educației antreprenoriale a fost investigat preponderent la nivel universitar, nivelul liceal rămânând insuficient studiat [28]. Nu întâmplător, elevii care iau contact devreme cu experiențe antreprenoriale capătă mai multă încredere în forțele proprii și trec mai ușor spre piața muncii [22; 34]. Iar tema nu e doar teoretică, șomajul în rândul tinerilor crește, fenomenul NEET se extinde, iar rapoartele Comisiei Europene arată diferențe mari, de la o țară la alta, în cum e implementată educația antreprenorială și ce rezultate produce [15; 16].

Analiza sistemelor din România și Republica Moldova scoate la iveală diferențe clare de dimensiune, structură și resurse. România avea, în anul școlar 2024–2025, aproximativ 2,87 milioane de elevi în învățământul preuniversitar [26]. Republica Moldova, în schimb, totaliza doar 330–340 de mii de elevi la nivel preuniversitar, cu o populație școlară preponderent rurală și resurse vizibil mai reduse. Contextele de aplicare a educației antreprenoriale diferă, în conformitate cu aceste date: România a dezvoltat ecosisteme mai ample, în timp ce Republica Moldova se confruntă încă cu dificultăți de acces, infrastructură și resurse. Cu toate acestea, liceul rămâne, în ambele sisteme, nivelul strategic la care se formează autonomia, inițiativa și orientarea profesională.

Literatura de specialitate respinge ideea că includerea în curriculum formează de la sine competențele antreprenoriale, contează, mai degrabă, calitatea strategiilor manageriale, metodele experiențiale și legătura cu mediul socio-economic [13; 18]. Cadrul european definește competența

ca îmbinare de cunoștințe, abilități și atitudini, iar formarea ei presupune punerea elevului în situații de învățare apropiate de activitatea antreprenorială reală [2; 23]. La nivel macroeconomic, rapoartele OECD și ale Comisiei Europene converg: o economie e mai competitivă cu cât susține mai bine antreprenoriatul și inovarea, de unde relevanța temei pentru liceele din România și Republica Moldova [16; 17; 30].

Gradul de studiere a temei investigate. Cercetarea pentru competența antreprenorială a devenit o temă de interes pentru mai mulți cercetători din domeniul economiei, educației și managementului. Cercetătorii care și-au adus contribuția substanțială la studierea aspectelor teoretice și metodologice ale educației antreprenoriale au fost A. Fayolle, M. Lackéus, D.F. Kuratko, H. Matlay, G. Nabi, F. Liñán, N.F. Krueger, T.J. Bae, V. Souitaris, E. Rasmussen, R. Sørheim, A. Rauch și W. Hulsink. Dimensiunea competențială a antreprenoriatului și structura competențelor antreprenoriale au fost analizate de S. Mitchelmore, J. Rowley, A. Tittel, O. Terzidis, M. Mulder, T. Lans, M. Bacigalupo, P. Kampylis și Y. Punie, G. Van den Brande. Relația dintre educația antreprenorială și intenția antreprenorială a fost abordată în studiile lui I. Ajzen, N.F. Krueger, F. Liñán, B.C. Martin, J.J. McNally și M.J. Kay, în timp ce rolul metodelor experiențiale și al contextului educațional a fost evidențiat în lucrările lui V.F. Motta, S.V.R. Galina, M. Lackéus, A. Fayolle, B. Gailly, H. Neck și P.G. Greene. Aspectele manageriale ale educației antreprenoriale au fost analizate de M. Fullan, G. Boldureanu, N. Scripcaru, N. Vilcov, M. Dimitrescu, A. Năstase, M. Dumitrescu și D. Ardelea, iar la nivel național și regional, diverse aspecte ale temei au fost explorate de A. Novac, N. Vinogradova, N. Velișco, I. Sonea, G. Farcaș, G. Cornea și A. Botezatu.

Ca urmare a analizei situației în domeniul investigat, se constată că, în ciuda contribuțiilor existente, nu au fost realizate studii complexe care să integreze dimensiunea managerială, educațională și comportamentală într-un model unitar de dezvoltare a competențelor antreprenoriale la nivel liceal, în context comparativ România- Republica Moldova, fapt care a determinat alegerea temei, scopului și obiectivelor prezentei cercetări.

Scopul cercetării. Fundamentarea teoretico-metodologică și elaborarea unui model managerial de formare și valorificare a competenței antreprenoriale la elevii din învățământul liceal din România și Republica Moldova, în vederea creșterii eficienței procesului educațional antreprenorial și a pregătirii tinerilor pentru inițiativă economică.

Pentru realizarea scopului propus au fost stabilite următoarele **obiective specifice**:

O1. Structurarea și sintetizarea reperelor teoretice referitoare la competența antreprenorială și strategiile manageriale din perspectiva teoriilor educaționale și economice contemporane;

O2. Examinarea comparativă a reglementărilor și a conținuturilor curriculare privind educația antreprenorială în sistemul liceal din România și Republica Moldova;

O3. Stabilirea practicilor manageriale actuale valorificate de instituțiile de învățământ liceal din cele două țări în formarea competenței antreprenoriale a elevilor;

O4. Evidențierea factorilor de natură managerială și instituțională care influențează dezvoltarea competenței antreprenoriale ale elevilor;

O5. Conceperea unui model managerial destinat formării și valorificării competenței antreprenoriale la nivel de instituție liceală;

O6. Conceperea și validarea unei proceduri de aplicare a modelului managerial propus, ca modalitate de validare și evaluare a aplicabilității acestuia în instituțiile de învățământ liceal din România și Republica Moldova;

O7. Elaborarea unui set de recomandări de politică educațională și economică adresate factorilor de decizie din sistemul educațional liceal.

Pentru realizarea obiectivelor stabilite a fost necesară elaborarea următoarelor ipoteze de cercetare.

Ipoteza generală. Strategiile manageriale corelate, implementate la nivelul instituțiilor liceale și fundamentate pe leadershipul educațional, pregătirea cadrelor didactice, valorificarea metodelor didactice active și consolidarea parteneriatelor cu mediul extern, condiționează în mod semnificativ și pozitiv nivelul de formare și capitalizare a competenței antreprenoriale a elevilor din învățământul liceal din România și Republica Moldova.

Ipoteze de lucru:

H1. Percepția elevilor privind expunerea la strategiile manageriale și educaționale orientate spre antreprenariat corelează pozitiv și semnificativ statistic cu nivelul competenței antreprenoriale autoevaluate.

H2. Leadershipul educațional participativ, formarea profesională a cadrelor didactice și calitatea aplicării strategiilor instituționale constituie factori favorizanți ai dezvoltării competenței antreprenoriale a elevilor.

H3. Aplicarea sistematică a metodelor didactice active și experiențiale determină rezultate superioare în formarea competenței antreprenoriale, comparativ cu recurgerea predominantă la metodele tradiționale.

H4. Contextul național și instituțional generează deosebiri semnificative privind gradul de expunere a elevilor la educația antreprenorială și nivelul competenței antreprenoriale autoevaluate în România și Republica Moldova.

Metodologia de cercetare și justificarea metodelor de cercetare selectate. Cercetarea se plasează la intersecția dintre managementul educațional, educația economică și antreprenoriat, ceea ce îi conferă un caracter complex și interdisciplinar. Baza ei teoretică se sprijină pe lucrările cercetătorilor din domeniul antreprenoriatului, al managementului strategic, al educației antreprenoriale, al competențelor antreprenoriale, al managementului educațional și al leadershipului. Datele au fost colectate din chestionare aplicate elevilor și cadrelor didactice din liceele din România și Republica Moldova, din documente curriculare și politici educaționale, precum și din interviuri și observații didactice. Am combinat ancheta sociologică pe bază de chestionar cu analiza comparativă a practicilor manageriale și cu un demers experimental psihopedagogic de tip preexperimental (pretest–posttest, cu un singur grup), completate de analiza documentară. Prelucrarea a fost mixtă: calitativ, ne-am bazat pe documentare, analiză, sinteză și modelare, raportate la EntreComp, modelul KSA și teoria comportamentului planificat a lui Ajzen, cantitativ, am folosit statistică descriptivă și inferențială, coeficientul Cronbach Alpha, analize factoriale (EFA/CFA), corelații și regresie liniară multiplă [1;2]. Demersul, deductiv și explicativ, a urmărit testarea ipotezelor și analiza integrată a strategiilor manageriale de formare a competențelor antreprenoriale în învățământul liceal. În elaborarea prezentei teze au fost utilizate instrumente de inteligență artificială generativă în scopuri auxiliare, precum verificarea exprimării, reformularea unor enunțuri și organizarea preliminară a ideilor. Utilizarea acestor instrumente nu a substituit activitatea științifică a autorului. Toate informațiile, sursele, interpretările și concluziile au fost verificate și asumate integral de autor.

Aprobarea rezultatelor cercetării. Rezultatele cercetării au fost diseminate la 11 manifestări științifice naționale și internaționale și publicate în 6 articole de profil, 2 indexate în baze de date internaționale și 4 incluse în Registrul Național al revistelor din Republica Moldova, categoria B. În total, contribuțiile teoretice și aplicative ale tezei sunt valorificate în 25 de lucrări științifice, publicate sau acceptate spre publicare, recunoscute de ANACEC.

Volumul și structura tezei. Structura și conținutul tezei sunt determinate de scopul și obiectivele cercetării și includ: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie (216 surse) și 11 anexe.

Limitele cercetării. Cercetarea prezintă anumite limite, determinate în principal de caracterul intenționat al eșantionării și de numărul redus de instituții investigate. Aceste aspecte limitează generalizarea statistică a rezultatelor la nivel național și restrâng surprinderea diversității regionale și a diferențelor dintre mediul urban și rural. Limite indică necesitatea unor cercetări viitoare pe eșantioane mai largi și diversificate și a urmăririi evoluției competenței antreprenoriale în timp.

CONȚINUTUL TEZEI

Capitolul 1, „Fundamente teoretice ale competenței antreprenoriale și ale strategiilor manageriale în educație”, examinează evoluția conceptuală a competenței antreprenoriale și reperele teoretice ale strategiilor manageriale care îi susțin formarea în mediul educațional. Competența antreprenorială nu a fost înțeleasă mereu la fel. Primele cercetări căutau un profil de personalitate stabil, nevoia de realizare, asumarea riscului, înclinația spre inovație, capabil să explice cine devine antreprenor. Ulterior, cercetările au contestat utilitatea acestei întrebări și au mutat atenția spre comportamente observabile, iar discuția s-a deplasat treptat spre abilități, apoi spre competențe complexe, dependente de mediul educațional în care evoluează individul [4]. În cercetarea de față, competența antreprenorială e tratată ca set de comportamente dezvoltabile prin activități educaționale concrete, nu ca atribut fix al unor elevi „predispuși”.

Fundamentul conceptual reunește Cadrul european al competențelor-cheie, EntreComp și abordarea psihosocială a intenției antreprenoriale, fundamentată pe Teoria comportamentului planificat [1]. Autoarea optează pentru o definiție largă, care leagă antreprenoriatul de identificarea și valorificarea oportunităților în vederea creării de valoare, nu de simpla desfășurare a unei activități economice în scop de profit, sens reținut de cadrul legal [2; 32]. Un sens restrâns al conceptului ar fi limitat cercetarea la un grup foarte mic de elevi, cei care intenționează efectiv să devină antreprenori. Trei limite ale literaturii existente, concentrarea aproape exclusivă pe nivelul universitar [28; 33], tratarea marginală a dimensiunii manageriale, absența unei analize comparative România- Republica Moldova, deschid, fiecare, câte un gol pe care cercetarea își propune să-l acopere.

În opinia noastră, *competența antreprenorială, la nivel liceal, nu poate fi redusă la o sumă de cunoștințe, abilități și atitudini individuale, ci reprezintă rezultatul interacțiunii dintre potențialul elevului și calitatea strategiilor manageriale instituționale care îl susțin. Competența antreprenorială fiind, astfel, o elaborare co-produsă de elev și de mediul educațional managerial în care acesta învață. Această interacțiune este condiționată de doi factori interdependenți: factori de natură individuală (potențialul, motivația și experiența de învățare a elevului) și factori de natură instituțională și managerială (leadershipul educațional, pregătirea cadrelor didactice, resursele disponibile și parteneriatele cu mediul extern).*

Relațiile dintre managementul educațional, expunerea antreprenorială, competența, intenția și acțiunea antreprenorială sunt ilustrate sintetic în Figura 1. Acest cadru pornește de la o premisă simplă: formarea competenței antreprenoriale la elevi nu este condiționată de un singur factor și nu se realizează printr-o singură activitate. Ea se construiește prin ceea ce se petrece în școală, prin

modul în care este organizată și coordonată activitatea educațională, prin ceea ce profesorii desfășoară la clasă, prin experiențele de învățare puse la dispoziția elevilor și prin contactul acestora cu situații antreprenoriale concrete.

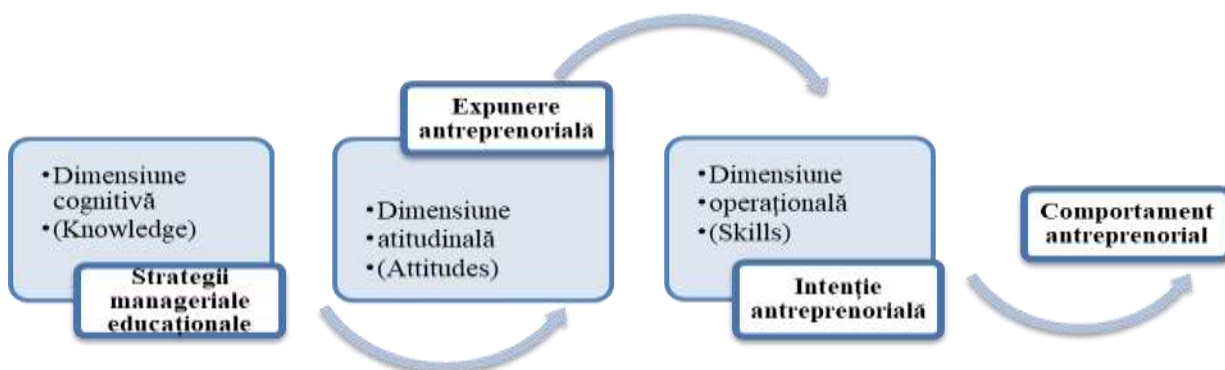

Figura 1. Cadrul conceptual al relației dintre managementul educațional, expunerea antreprenorială și competența antreprenorială

Sursa: elaborată de autor.

Dimensiunile competenței, cognitivă, operațională, atitudinală, sunt operaționalizate prin raportare la cadrul EntreComp, ales pentru gradul de detaliere pe domenii, competențe, singurul dintre reperele examinate care permite o măsurare aplicabilă la nivel liceal [2; 4].

Rămâne de clarificat prin ce anume se traduce, concret, susținerea managerială a acestei competențe într-un liceu. Punctul de plecare îl constituie teoria managementului strategic, în care strategia corelează obiectivele, deciziile și resursele unei organizații; transpunerea ei la nivelul instituției de învățământ presupune însă ajustări legate de specificul schimbării educaționale [19]. Strategia managerială operează la scară instituțională, prin planificare și coordonare; strategia pedagogică vizează identificarea oportunităților concrete de învățare. Cele două niveluri, deși ambele relevante, nu se suprapun.

Cercetările privind leadershipul educațional arată că impactul conducerii școlare asupra elevilor este indirect, mediat de cultura instituțională și de condițiile organizaționale [19]. Strategiile manageriale nu furnizează direct competențe antreprenoriale, ci conturează mediul în care elevii sunt expuși învățării despre antreprenoriat.

Pe această bază, se sistematizează cinci dimensiuni strategice (strategică-instituțională, curriculară, de resurse, de parteneriate, de monitorizare a calității) și se corelează cu șase modele manageriale distincte, sintetizate în Tabelul 1.

Metodele experiențiale, proiectele, problemele, simulările, mentoratul, service-learning, sunt examinate separat, ca instrumente pedagogice, nu ca strategii manageriale [7; 23; 34; 35].

Tabelul 1. Sinteza modelelor și tipologiilor strategiilor manageriale aplicabile educației antreprenoriale

Model / perspectivă managerială	Tipologia strategiei asociate	Mecanism managerial dominant	Aplicarea în educația antreprenorială	Repere pentru aprecierea eficienței	Limite / condiții
Management strategic instituțional	Strategie de integrare și dezvoltare instituțională	planificare, organizare, coordonare, monitorizare	integrarea educației antreprenoriale în obiectivele și prioritățile școlii; corelarea activităților curriculare și extracurriculare	coerența obiective-acțiuni; continuitatea intervențiilor; gradul de integrare instituțională	eficiența scade când activitățile sunt izolate, episodice sau dependente exclusiv de inițiativa individuală a profesorului
Leadership educațional distribuit	Strategie de leadership și responsabilizare	distribuirea rolurilor, participarea la decizie, coordonarea actorilor	implicarea conducerii, profesorilor și partenerilor în proiectarea și experiențe antreprenoriale	asumarea responsabilităților; cooperarea internă; mobilizarea personalului	necesită cultură organizațională colaborativă, claritatea rolurilor și susținere managerială
Management bazat pe resurse și capacități organizaționale	Strategie de dezvoltare a capacității instituționale	alocarea și dezvoltarea resurselor umane, materiale, digitale și informaționale	formarea profesorilor; timp alocat; infrastructură; acces la expertiză și resurse pentru proiecte, simulări și mini-companii	adecvarea resurselor; competența personalului; sustenabilitatea activităților; accesul elevilor	resursele disponibile nu produc rezultate în absența unei utilizări coerente și a capacității organizaționale
Management prin parteneriate / abordare ecosistemică	Strategie de colaborare și deschidere instituțională	coordonarea relațiilor școală - mediul economic-comunitate	mentoring, contacte cu antreprenori, proiecte aplicative, contexte autentice de învățare și inițiative comunitare	funcționalitatea și continuitatea parteneriatelor; autenticitatea experiențelor; diversitatea actorilor implicați	parteneriatele formale, fără responsabilități și activități concrete, au valoare educațională redusă
Managementul proceselor educaționale	Strategie procesuală și de implementare	coordonarea activităților, fluxurilor, experiențelor de învățare	susținerea instituțională a învățării prin proiecte/probleme, mini - companiilor, mentoringului	calitatea implementării; participarea elevilor; concordanța dintre metode și obiective	efectele depind de condițiile organizaționale ale implementării
Managementul calității și îmbunătățirii	Strategie de monitorizare, evaluare, adaptare	feedback - evaluare - ajustare	urmărirea implementării programelor și utilizarea rezultatelor pentru revizuirea activităților, resurselor	capacitatea de autoreglare instituțională; utilizarea feedbackului;	presupune indicatori relevanți și evitarea reducerii calității

Sursa: elaborat de autor.

Eficacitatea unei metode nu e o proprietate a metodei în sine: depinde de condițiile în care e aleasă, susținută și evaluată de management [23]. Separarea pe care o face teza între nivelul structural-instituțional și cel procesual-pedagogic reflectă exact acest raport dintre condiții și experiențe de învățare.

Ultima secțiune a capitolului compară patru sisteme europene, Finlanda, Estonia, Danemarca, Țările de Jos, nu pentru a le evalua, ci pentru a identifica mecanisme transferabile: autonomia curriculară și integrarea transversală în primele două, modelul dual școală-întreprindere în Danemarca, apropierea educație-industrie în Olanda. Pentru România și Republica Moldova, autoarea elaborează o matrice de corespondență proprie între documentele curriculare naționale [24; 25; 27] și cele trei domenii EntreComp, prezentată explicit ca instrument analitic, nu ca echivalență oficială. Matricea scoate la iveală o diferență structurală: disciplină obligatorie în România [24], opțională în Republica Moldova [11; 12].

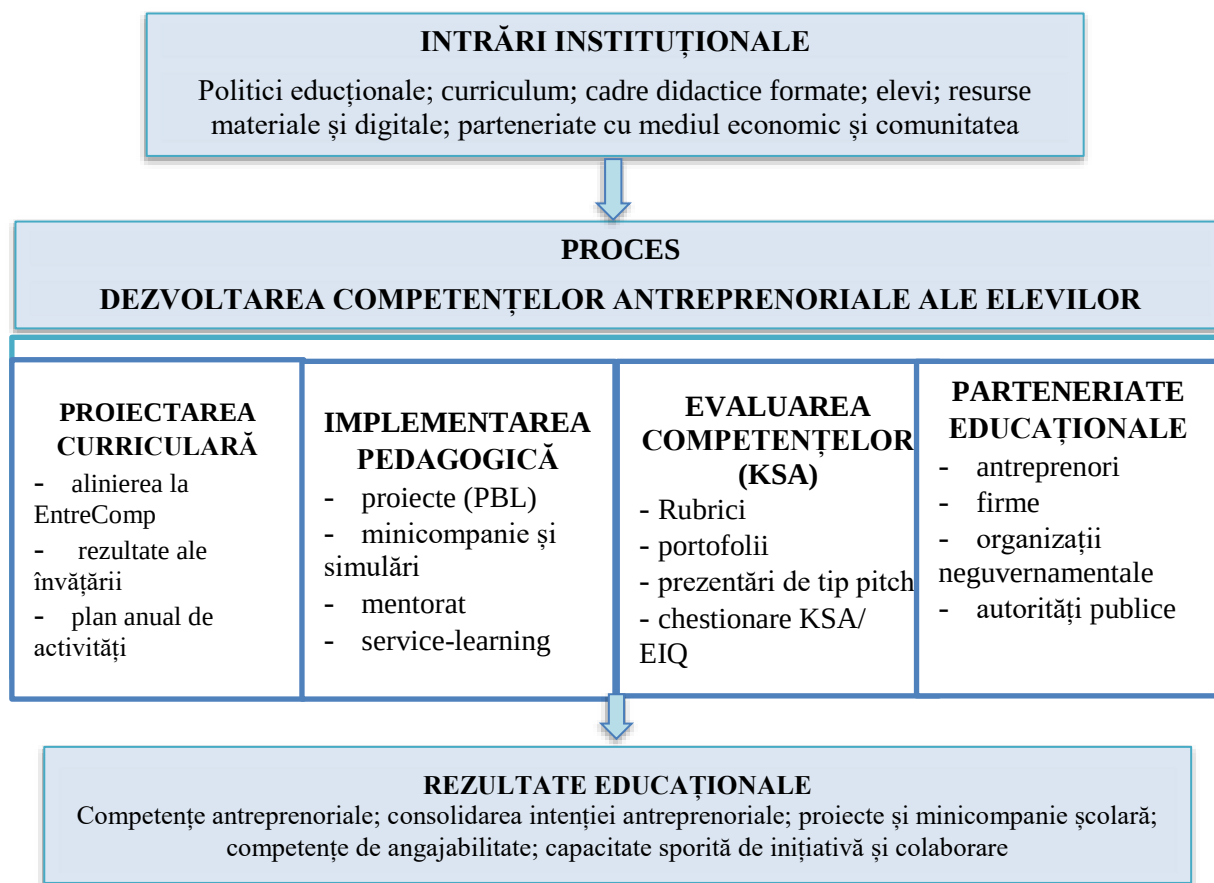

Figura 2. Cadrul operațional preliminar al educației antreprenoriale la nivel liceal

Sursa: elaborată de autor în baza cadrului EntreComp și a sintezei literaturii de specialitate.

Reperete teoretice discutate în acest capitol, dimensiunea conceptuală a competenței antreprenoriale, strategiile manageriale care îi susțin formarea și pedagogiile experiențiale prin

care aceasta se transpune în practică, pot fi reunite într-o logică de tip intrări-proces-rezultate, care conturează cadrul operațional preliminar al educației antreprenoriale la nivel liceal (Figura 2).

Capitolul 2, „Analiza strategiilor manageriale de formare a competenței antreprenoriale în liceele din România și Republica Moldova”, transpune reperele teoretice din Capitolul 1 într-o cercetare empirică desfășurată în patru licee: două din România, două din Republica Moldova. Sunt examinate trei niveluri corelate: cadrul normativ- curricular aplicabil instituțiilor investigate în anul școlar 2024-2025, practicile manageriale raportate de cadre didactice și manageri, și competența antreprenorială autoevaluată de elevii din cele patru licee cercetate [8].

Analiza documentară, realizată pentru anul școlar 2024-2025, relevă o diferență structurală între cele două sisteme. În România, „Educația antreprenorială” era disciplină obligatorie în clasa a X-a, iar Republica Moldova, competența se formează preponderent prin discipline opționale [11; 12; 25]. Reforma aprobată prin Ordinul MEC 4.350/2025 integrează educația antreprenorială în disciplina unică „Economie și Educație antreprenorială” și se aplică începând cu generația 2026–2027, ulterior perioadei investigate; ea nu influențează datele empirice, dar marchează o direcție de evoluție a cadrului curricular românesc [24]. Diferența de statut nu implică o ierarhizare a celor două sisteme. Instituțiile aparțin unor cadre normative distincte, iar concluziile rămân valabile pentru eșantionul investigat, fără a fi extinse la întregul învățământ liceal din cele două țări.

Studiul a folosit o abordare cantitativă, comparativă, transversală și nonexperimentală. Alegerea se justifică prin necesitatea măsurării simultane a mai multor concepte pe un eșantion relativ mare, fără intervenție asupra procesului educațional. Eșantionul a cuprins 330 de participanți din patru instituții selectate intenționat: 292 de elevi (183 din România, 109 din Republica Moldova) și 38 de cadre didactice și manageri. Criteriile de selecție au fost: echivalența funcțională a instituțiilor în structura învățământului liceal din cele două țări, în pofida denumirilor administrative diferite; includerea în curriculum a unei discipline sau a unui modul cu conținut antreprenorial; apartenența la un spațiu educațional est-european cu fond curricular comun, aflat însă în stadii diferite de raportare la cadrele europene privind competența antreprenorială, ceea ce permite o comparație controlată.

Cercetarea s-a desfășurat pe baza acordului instituțional al conducerii instituțiilor de învățământ. Participarea a fost voluntară și anonimă, fără colectarea numelui sau a altor date de identificare, asigurând confidențialitatea participanților, inclusiv a elevilor minori. Analiza descriptivă evidențiază niveluri mai ridicate ale competențelor în rândul elevilor care au participat la programe antreprenoriale (Figura 3). Principala motivație a fost dorința de a dobândi cunoștințe

noi, iar elevii din Republica Moldova au raportat aplicarea mai frecventă a cunoștințelor și valori medii superioare pentru sustenabilitate și responsabilitate socială (Figura 3).

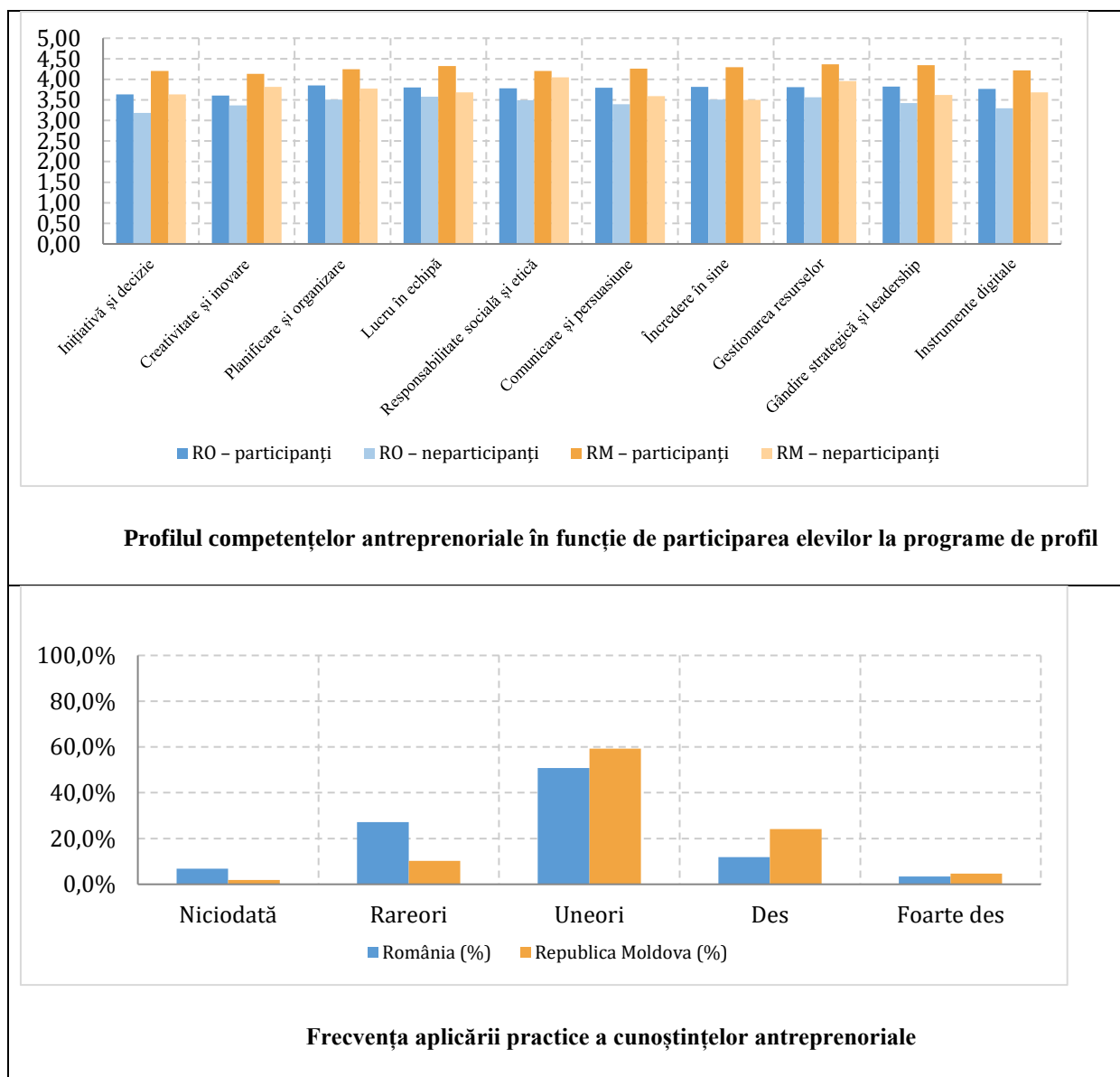

Figura 3. Răspunsuri aferente chestionarului aplicat

Sursa: elaborată de autor.

Deși cele patru instituții oferă contexte relevante pentru identificarea similitudinilor și diferențelor în formarea și valorificarea competenței antreprenoriale, rezultatele nu pot fi generalizate statistic la nivel național, ci sunt valabile pentru contextul specific al instituțiilor investigate. Această limitare este specifică studiilor de caz multiple, bazate pe eșantionare intenționată.

Pentru sintetizarea corespondenței dintre conceptul teoretic abstract și variabilele investigate, relațiile avute în vedere sunt prezentate în modelul din Figura 4.

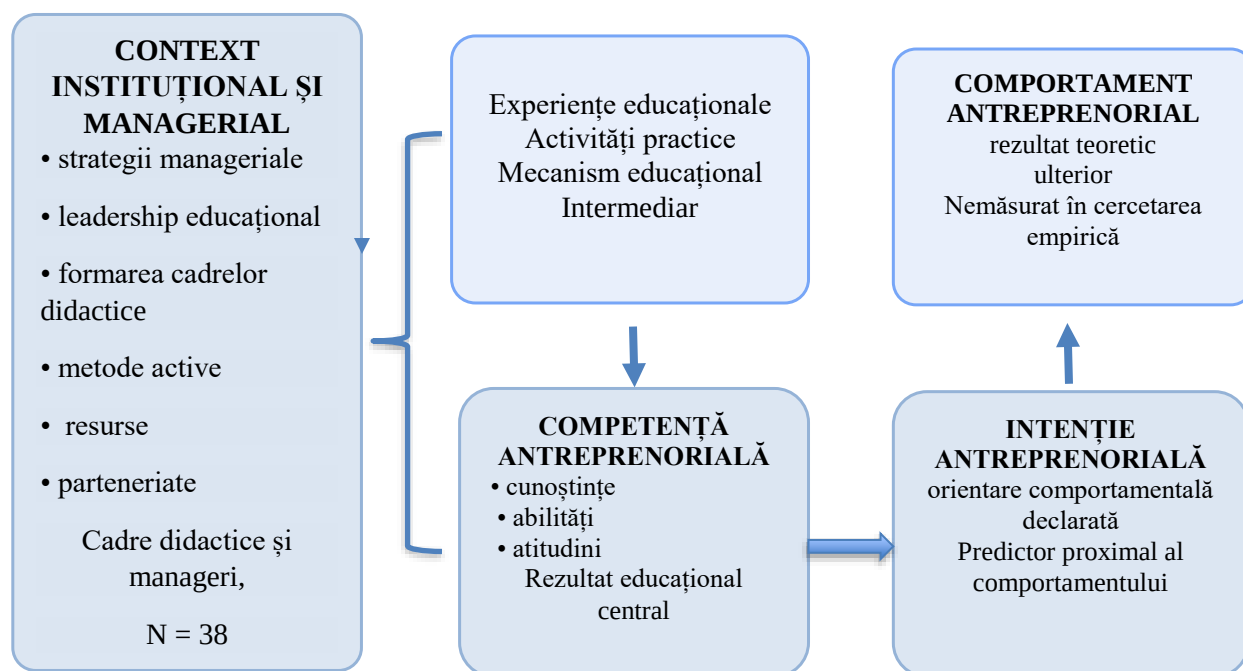

Figura 4. Modelul conceptual-operational al variabilelor cercetării: Context instituțional și managerial → expunere antreprenorială → competență antreprenorială → intenție antreprenorială

Sursa: elaborată de autor în baza cadrului teoretic al cercetării și a literaturii de specialitate.

Expunerea antreprenorială e tratată ca verigă educațională între condițiile instituționale și rezultatele elevului. Competența rămâne rezultatul central urmărit. Comportamentul antreprenorial efectiv, nemăsurat empiric, apare doar ca proiecție teoretică ulterioară, în acord cu utilizarea limitată a Teoriei Comportamentului Planificat [1].

Printre dimensiunile instituționale identificate ca favorizante se numără orientarea managerială spre educația antreprenorială, utilizarea metodelor experiențiale, proiecte, simulări, mentorat și formarea profesională continuă a cadrelor didactice, corelată cu capacitatea instituției de a gestiona schimbarea educațională [9; 19; 22; 23]. Distincția dintre favorizant și barieră depinde de context: parteneriatul poate sprijini formarea competenței într-o instituție și o poate încetini în alta, în funcție de continuitate și de implicarea efectivă a partenerilor [35].

Corelarea acestor dimensiuni conduce la modelul conceptual din Figura 5, care leagă factorii instituționali (strategii manageriale, resurse, parteneriate, formare continuă) și factorii educaționali (curriculum, metodologii didactice, evaluare, climat) prin mecanismul central al expunerii antreprenoriale, spre rezultatele intermediare (competența) și finale (intenția).

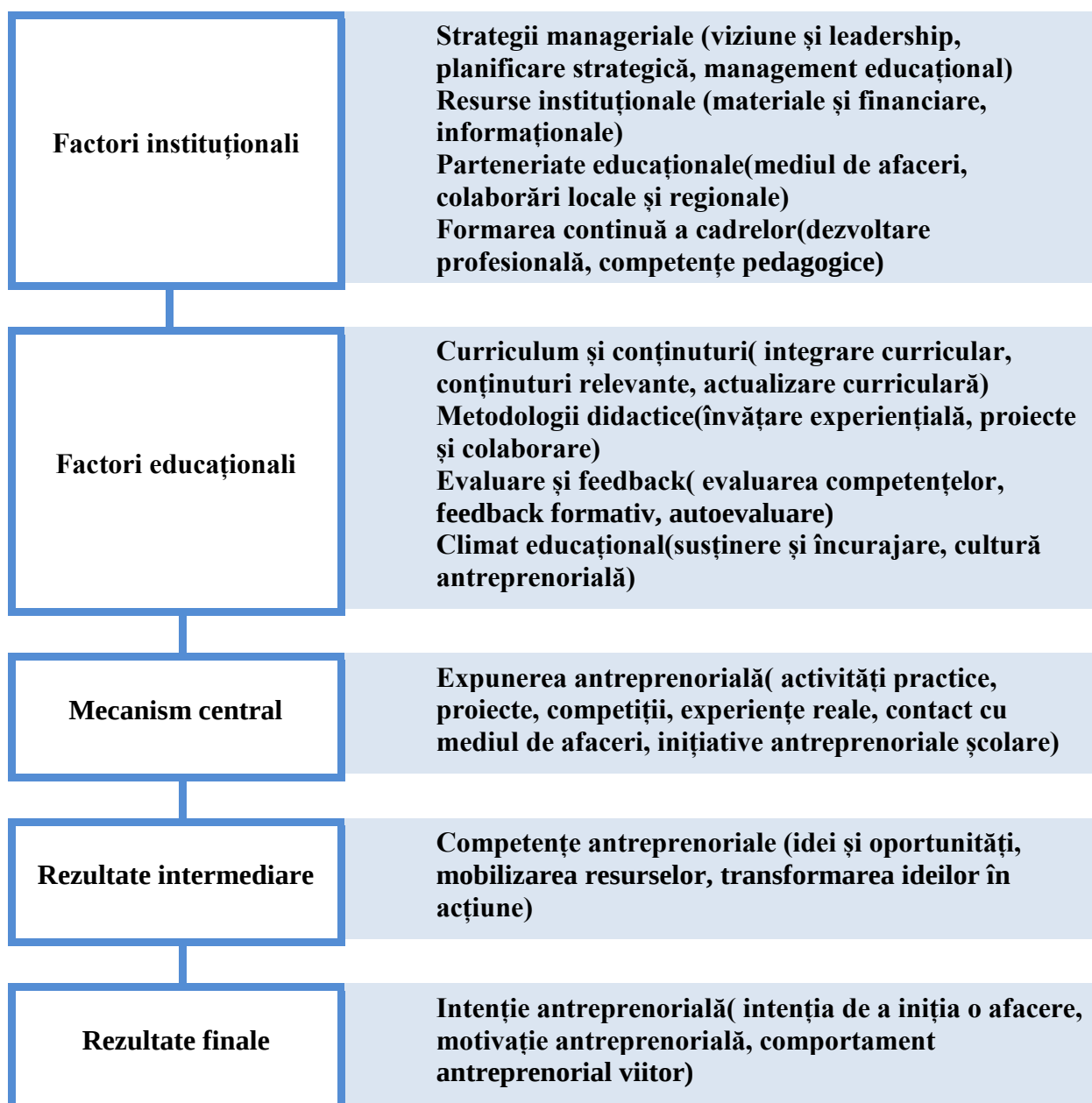

Figura 5. Model conceptual al factorilor favorizanți și al barierelor în implementarea strategiilor manageriale de formare a competenței antreprenoriale

Sursa: elaborată de autor.

Modelul are funcție explicativă și orientativă, arată că formarea competenței depinde de corelarea mai multor intervenții, nu de una singură. Pentru instituțiile investigate, rezultatele indică necesitatea trecerii de la inițiative izolate la activități planificate și monitorizate, corelate cu resursele, formarea profesională și parteneriatele instituției [8]. Aceste repere sunt reluate în Capitolul 3, unde e construit modelul managerial propriu (MFVCA).

Capitolul 3, „Model managerial și direcții strategice pentru dezvoltarea competenței antreprenoriale în învățământul liceal”, propune soluția managerială rezultată din integrarea reperelor teoretice (Capitolul 1) cu diagnosticul empiric (Capitolul 2): Modelul de Management

pentru Formare și Valorificare a Competenței Antreprenoriale (MFVCA). Problema științifică rezolvată constă în conceperea unui model managerial unitar, care integrează strategia instituțională, activitățile curriculare, colaborarea cu parteneri externi și evaluarea, structurat pe patru niveluri interdependente, strategic, curricular, relațional, evaluativ, și implementat prin logica 4P: Planificare, Parteneriate, Proiecte, Performanță.

Originalitatea MFVCA stă în modul de integrare a componentelor, nu în noutatea fiecăreia luate separat: EntreComp-KSA definesc rezultatele educaționale vizate, TPB fundamentează alegerea intenției ca variabilă de interes, managementul strategic și Balanced Scorecard leagă viziunea de indicatori, iar ciclul PDCA structurează îmbunătățirea continuă. Educația 4.0 acționează transversal, prin utilizarea responsabilă a tehnologiei [10; 29]. Necesitatea modelului e susținută de relații statistice obținute în Capitolul 2: condițiile manageriale și educaționale percepute au cea mai mare contribuție la scorul competenței antreprenoriale, urmate de experiențele educaționale și de intenția antreprenorială, modelul explicând o proporție substanțială din variația scorului. Relațiile au caracter predictiv în eșantionul analizat, nu cauzal; datele de la elevi și cele de la cadre didactice și manageri provin din baze separate, fără interconectare respondent-la-respondent, astfel încât asocierea cu aplicarea MFVCA rămâne indirectă.

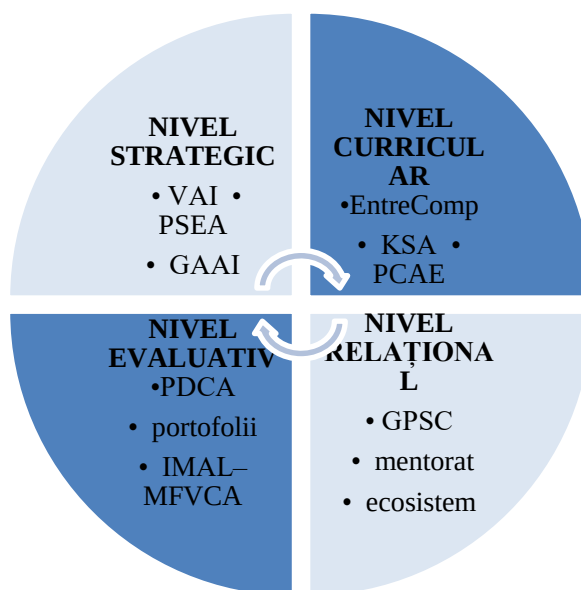

Fig. 6. Arhitectura integrată a Modelului MFVCA și interdependența componentelor sale

Sursa: elaborată de autor.

Structura MFVCA definește patru niveluri manageriale interdependente, strategic, curricular, relațional și de evaluare, fiecare conținând scopul și instrumentele sale și niciunul dintre acestea neputând funcționa de sine stătător. Nivelul strategic stabilește direcția, pe care nivelul

curricular o traduce în experiențe concrete de învățare. Resursele și contextele de acțiune se extind, la rândul lor, prin nivelul relațional, în timp ce nivelul de evaluare încheie ciclul, oferind progres și feedback pentru următoarea etapă decizională. Figura 6 prezintă arhitectura statică a modelului, evedințind cele patru niveluri, corespondența acestora cu 4P, instrumentele principale și finalitatea comună a modelului: formarea și dezvoltarea competențelor antreprenoriale ale elevilor.

Modelul e susținut de cinci instrumente, fiecare corespunzător unui nivel și au fost aplicate în studiul-pilot (Figura 7). GAAI, PSEA și IMAL-MFVCA au trecut și printr-o validare de conținut prin procedura Delphi; validarea psihometrică extinsă a IMAL-MFVCA rămâne o direcție de cercetare viitoare.

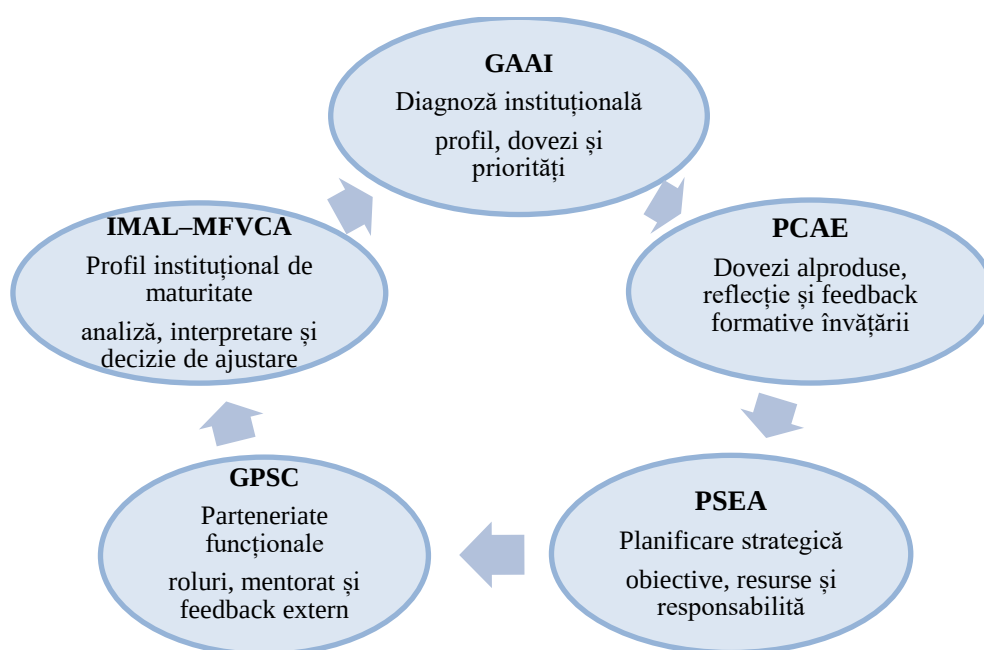

Figura 7. Circuitul informațional al instrumentelor MFVCA în procesul decizional instituțional

Sursa: elaborată de autor.

GAAI (Grila de Audit Antreprenorial Instituțional) diagnostichează capacitatea instituției pe cinci domenii, leadership, integrare curriculară, parteneriate, resurse, monitorizare; rezultatul e un Raport de audit (RAAI). PSEA (Planul Strategic de Educație Antreprenorială) transformă diagnoza în priorități, obiective, acțiuni și indicatori, corelat cu documentele instituționale existente (Planul de Dezvoltare Instituțională în România, Planul de Dezvoltare a Instituției în Republica Moldova). PCAE (Portofoliul de Competențe Antreprenoriale al Elevului) documentează progresul pe cele 15 competențe EntreComp, prin patru etape: inițiere, explorare, aplicare, autonomie. GPSC (Ghidul Parteneriatului Școală-Companie) structurează colaborarea externă pe cinci etape, de la identificarea nevoii la evaluarea rezultatelor. IMAL-MFVCA

integrează datele celorlalte instrumente într-un profil de maturitate instituțională pe patru dimensiuni.

Operaționalizarea MFVCA transpune principiile modelului în responsabilități, activități și rezultate care pot fi urmărite la nivel instituțional. Sistemul cuprinde cinci instrumente integrate în logica 4P, prezentate în Tabelul 2.

Tabelul 2. Sistemul instrumentelor MFVCA și corespondența lor funcțională

Instrument	Nivel MFVCA / componentă 4P	Funcție principală	Statut în cadrul cercetării
GAAI	strategic / Planificare	diagnoza capacității instituționale de organizare a educației antreprenoriale	instrument aplicat în studiul-pilot; conținut examinat prin Delphi
PSEA	strategic și curricular / Planificare–Proiecte	transpunerea viziunii în obiective, acțiuni, resurse și termene	instrument aplicat în studiul-pilot; ajustat pe baza feedbackului experților și utilizatorilor
PCAE	curricular / Proiecte	colectarea dovezilor de învățare și evaluarea formativă a progresului	instrument aplicat în experimentul psihopedagogic; utilizat pentru documentarea progresului elevilor
GPSC	relațional / Parteneriate	clarificarea obiectivelor, rolurilor, condițiilor de participare și evaluării colaborării	instrument aplicat în studiul-pilot; fezabilitate examinată prin date cantitative și calitative
IMAL-MFVCA	evaluativ / Performanță	integrarea indicatorilor instituționali și susținerea deciziei manageriale	instrument utilizat pretest–posttest și examinat prin Delphi; validarea psihometrică extinsă rămâne necesară
Suport digital MFVCA	transversal / componentele 4P	gestionarea fluxului de date, a dovezilor și a feedbackului	suport utilizat experimental în pilot; nu echivalează cu validarea tehnică pentru implementare la scară

Sursa: elaborat de autor.

Cercetarea empirică din Capitolul 3 a cuprins o a doua etapă, distinctă de cea din Capitolul 2: un experiment psihopedagogic preexperimental, cu un singur grup, desfășurat pe șase luni (ianuarie- iunie 2025), cu măsurări pretest-posttest aplicate celor 292 de elevi. Constatările empirice din studiul efectuat oferă o nouă înțelegere a modului în care metodele active pot fi integrate în activitatea curentă a liceului: scorurile la competența antreprenorială, evaluate prin reperatele EntreComp, au înregistrat o creștere vizibilă între cele două măsurători, iar intenția antreprenorială a urmat aceeași tendință ascendentă. Indicele managerial agregat a evoluat, la rândul său, spre valori puțin mai favorabile, semn al unei percepții îmbunătățite asupra condițiilor instituționale la finalul intervenției. Demersul aplicat s-a bazat pe un singur grup, fără termen de

comparație, astfel că progresul constatat nu poate fi atribuit exclusiv intervenției MFVCA; maturizarea firească a elevilor pe parcursul unui semestru, alte activități școlare desfășurate în paralel sau simpla trecere a timpului pot fi la fel de bine explicații parțiale ale evoluției observate. Rezultatele obținute sugerează, prin urmare, că aplicarea modelului este fezabilă și că elevii au răspuns pozitiv la activitățile propuse, fără însă a demonstra, în sens statistic strict, superioritatea MFVCA față de alte abordări educaționale.

Pe baza acestor constatări, precum și a corelațiilor identificate în Capitolul 2 între condițiile manageriale percepute și competența antreprenorială autoevaluată, au fost formulate recomandări diferențiate pentru patru categorii de actori implicați în educația antreprenorială: ministerele educației, conducerea liceelor, cadrele didactice, mediul de afaceri. Din datele colectate reies și câteva riscuri asupra cărora e necesară atenție managerială: formalismul în raportare, riscul de supraîncărcare a personalului didactic și tentația de a folosi prematur instrumentul IMAL-MFVCA pentru compararea sau ierarhizarea liceelor, înainte ca acesta să fi trecut printr-o calibrare adecvată. Pentru a evita acest risc, se recomandă ca primele aplicări ale instrumentelor MFVCA să rămână strict formative și confidențiale, orientate spre auto-cunoaștere și îmbunătățire instituțională, nu spre comparații publice între instituții.

Generalizând rezultatele științifice obținute, contribuția managerială a MFVCA constă în articularea nivelurilor strategic, curricular, relațional și evaluativ într-un circuit unitar, validat de conținut prin procedura Delphi, experimentul psihopedagogic și interviurile realizate. Eșantionul redus, caracterul transversal al studiului diagnostic și designul preexperimental al pilotului limitează extrapolarea rezultatelor la ansamblul liceelor din cele două țări.

Sunt necesare cercetări suplimentare pentru validarea psihometrică extinsă a IMAL-MFVCA și pentru o evaluare longitudinală, cu grup de comparație, care să izoleze mai clar efectul propriu al intervenției MFVCA.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetările realizate în cadrul lucrării au permis **realizarea scopului propus** - fundamentarea teoretico-metodologică și elaborarea unui model managerial de formare și valorificare a competenței antreprenoriale la elevii din învățământul liceal din România și Republica Moldova. Analiza conceptelor și teoriilor legate de subiectul lucrării, a permis **realizarea obiectivelor cercetării**, după cum urmează:

- O1. care a constatat în sistematizarea abordărilor teoretice privind competența antreprenorială și strategiile manageriale, din perspectiva teoriilor educaționale și economice contemporane, a fost realizat în subcapitolul 1.1, prin integrarea cadrului EntreComp cu modelul Knowledge-Skills-Attitudes în trei dimensiuni operaționale: cognitivă, operațională și atitudinală și prin propunerea unei definiții proprii;
- O2. care a constatat în analiza comparativă a cadrului curricular, instituțional și normativ al educației antreprenoriale liceale din România și Republica Moldova, a fost realizat în subcapitolul 2.1, prin evidențierea unei diferențe structurale: statutul de disciplină obligatorie în clasa a X-a în România față de statutul opțional al disciplinei în Republica Moldova;
- O3. care a constatat în determinarea practicilor manageriale actuale utilizate de instituțiile liceale din cele două țări în formarea competenței antreprenoriale a elevilor, a fost realizat în subcapitolul 2.2, pe baza datelor colectate de la 292 de elevi și 38 de cadre didactice și manageri din patru instituții (2 România, 2 Republica Moldova);
- O4. care a constatat în identificarea factorilor manageriali și instituționali în dezvoltarea competenței antreprenoriale ale elevilor, a fost realizat în subcapitolul 2.3, prin definirea a cinci dimensiuni favorizante, orientarea managerială, metodele active și experiențiale, parteneriatele educaționale, formarea profesională continuă și resursele disponibile și a barierelor instituționale corespunzătoare;
- O5, care a constatat în elaborarea unui model strategic managerial de formare și valorificare a competenței antreprenoriale la nivel liceal, a fost realizat în subcapitolul 3.1, unde a fost construit și argumentat modelul managerial propus. MFVCA integrează nivelurile strategic, curricular, relațional și evaluativ prin mecanismul 4P: Planificare, Parteneriate, Proiecte și Performanță.
- O6, care a vizat conceperea și testarea unei proceduri de implementare a modelului managerial propus, ca modalitate de validare și evaluare a aplicabilității acestuia, a fost atins în subcapitolul 3.3, unde au fost prezentate etapele de implementare, condițiile necesare și un scenariu ilustrativ de aplicare a modelului la nivelul instituției liceale.

- O7, care a constat în formularea recomandărilor de politică educațională și economică pentru factorii de decizie din sistemul educațional liceal, a fost realizat în compartimentul Concluzii generale și recomandări, prin propuneri concrete adresate diferențiat.

Principalele rezultate științifice obținute:

- Sistematizarea conceptului de „competență antreprenorială” într-o abordare managerială integrată (Cap. 1), prin corelarea cadrului EntreComp cu modelul KSA și Teoria Comportamentului Planificat;
- Analiza comparativă a cadrului curricular și instituțional privind educația antreprenorială liceală din România și Republica Moldova (Cap. 2, subcap. 2.1), pe baza unei grile analitice unice, cu diferența structurală identificată: disciplină obligatorie în România, opțională în Republica Moldova.
- Identificarea factorilor manageriali și instituționali care influențează formarea competenței antreprenoriale (Cap. 2, subcap. 2.3), prin triangularea datelor de la elevi, cadre didactice și manageri, separând factorii manageriali de cei strict pedagogici.
- Elaborarea modelului managerial MFVCA, cu direcțiile strategice și instrumentele necesare implementării lui (Cap. 3, subcap. 3.1-3.2), fundamentat pe literatura EntreComp-KSA-TPB-PDCA și pe date empirice proprii, testat printr-un studiu-pilot de șase luni în patru instituții.

Contribuțiile personale ale autorului

- Elaborarea instrumentului de evaluare a practicilor manageriale de formare a competenței antreprenoriale (chestionare), aplicat elevilor, cadrelor didactice și managerilor școlari din ambele țări;
- Analiza comparativă privind practicile manageriale de educație antreprenorială liceală;
- Elaborarea modelului managerial pentru dezvoltarea competenței antreprenoriale în sistemul liceal.

Noutatea și originalitatea științifică a cercetării constă în abordarea managerială a formării competenței antreprenoriale la nivel liceal, precum și în caracterul comparat România–Republica Moldova, absent până în prezent din literatura de specialitate consultată.

Problema științifică importantă soluționată constă în *fundamentarea* teoretică și elaborarea unui model managerial de formare și valorificare a competenței antreprenoriale în sistemul liceal, *fapt ce a permis* soluționarea problemei privind absența unui cadru managerial unitar și comparat de dezvoltare a acestei competențe în România și Republica Moldova, *în vederea aplicării* de către instituțiile liceale și factorii de decizie educațională din cele două state.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a rezultatelor științifice constă în completarea și dezvoltarea unui cadru conceptual integrat bazat pe corelarea modelului

EntreComp, a paradigmei Knowledge–Skills–Attitudes și a teoriei comportamentului planificat, contribuind la clarificarea relației dintre competențe, intenție și comportament antreprenorial în vederea dezvoltării competenței antreprenoriale a elevilor.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele au fost/urmează a fi implementate prin aplicarea MFVCA în licee din România și Republica Moldova (Anexa 11) și prin integrarea lor în activități didactice și proiecte de dezvoltare a competențelor antreprenoriale, cu efect asupra practicilor și deciziilor manageriale la nivel instituțional. În urma rezultatelor cercetării au fost propuse următoarele **recomandări**:

Recomandări pentru Ministerul Educației (România) / Ministerul Educației și Cercetării (Republica Moldova):

- Constituirea unei rețele bilaterale România - Republica Moldova de licee-pilot MFVCA (8- 12 instituții, profiluri și contexte teritoriale diferite), aplicarea modelului pentru doi ani școlari, urmată de evaluare externă și decizie privind extinderea.
- Elaborarea unui cadru comun de referință pentru formarea competenței antreprenoriale, corelat cu EntreComp și KSA, care să precizeze rezultate ale învățării, niveluri de progres și modalități de evaluare, fără a uniformiza particularitățile curriculare naționale.
- Consolidarea sprijinului instituțional acordat parteneriatelor dintre liceu și mediul de afaceri, prin reglementări specifice și mecanisme de finanțare dedicate.
- Dezvoltarea unei platforme digitale bilaterale destinate aplicării MFVCA, care să integreze ghiduri metodologice, instrumente de evaluare, proiecte transferabile și resurse educaționale validate.

Recomandări pentru directorii de licee și managementul instituțional:

- Includerea MFVCA în planul de dezvoltare instituțională și în planul managerial anual, prin punerea în practică a celor 4P (Planificare, Parteneriate, Proiecte, Performanță) cu obiective, responsabilități, resurse, termene și indicatori de rezultat.
- Constituirea unui portofoliu instituțional anual de proiecte antreprenoriale, cuprinzând cel puțin un proiect interdisciplinar pentru fiecare nivel de studiu (firma de exercițiu, simulări, proiecte comunitare, laboratoare de inovare).
- Demararea și consolidarea unor parteneriate structurate cu mediul de afaceri local, în conformitate cu modelul validat prin cercetare.
- Utilizarea instrumentelor manageriale evidențiate de cercetare pentru diagnosticarea și îmbunătățirea propriilor practici de formare a competenței antreprenoriale.

Recomandări pentru cadrele didactice:

- Valorificarea instrumentelor și metodelor confirmate ca eficiente în cercetare, pentru formarea competenței antreprenoriale a elevilor la clasă.
- Implicarea activă în programele de formare continuă dedicate antreprenoriatului educațional.

Recomandări pentru mediul de afaceri:

- Implementarea unor programe multianuale de mentorat pentru elevi, în colaborare cu liceele, mentorii sprijinind echipele în definirea problemei, testarea ideii și prezentarea soluției.
- Sprijinirea accesului elevilor la experiențe economice reale, prin vizite de studiu, stagii de observare și analiza unor cazuri autentice, urmate de reflecție și evaluare.
- Constituirea unor fonduri de microfinanțare și laboratoare de inovare pentru proiectele elevilor, însoțite de mentorat și criterii transparente de selecție.
- Implicarea practicienilor în evaluarea proiectelor elevilor, prin feedback asupra valorii propuse, fezabilității și sustenabilității soluțiilor prezentate.

Limitări și cercetări viitoare. Studiul are câteva limite. Corelarea EntreComp-KSA-TPB, aleasă pentru MFVCA, e validată în literatură, dar nu singura posibilă. Cele patru niveluri ale modelului rămân o construcție proprie, validată prin metoda Delphi, pe care alți autori ar putea-o denumi altfel. Studiul diagnostic, transversal și nonexperimental, și experimentul preexperimental, realizat fără grup de control, nu permit stabilirea unor relații cauzale sau evaluarea efectelor pe termen lung, deși indică o corelație pozitivă între strategiile manageriale coerente și formarea competenței antreprenoriale a elevilor. Cercetări viitoare ar putea folosi eșantioane mai mari și ar putea investiga separat rolul angajatorilor și partenerilor economici în model.

BIBLIOGRAFIE

1. AJZEN, I. The theory of planned behavior. În: Organizational Behavior and Human Decision Processes [online]. 1991, vol. 50, nr. 2, pp. 179–211. DOI: 10.1016/0749-5978(91)90020-T. [accesat 17.11.2024]. Disponibil: [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
2. BACIGALUPO, M.; KAMPYLIS, P.; PUNIE, Y.; VAN DEN BRANDE, G. EntreComp: The entrepreneurship competence framework. Online. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2016. 39 p. EUR 27939 EN. ISBN 978-92-79-58538-8. e-ISSN 1831-9424. Disponibil: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC101581> [accesat 11.12.2025].
3. BAE, T. J.; QIAN, S.; MIAO, C.; FIET, J. O. The relationship between entrepreneurship education and entrepreneurial intentions: A meta-analytic review. Entrepreneurship Theory and Practice. Online. 2014, vol. 38, nr. 2, pp. 217–254. ISSN 1042-2587; e-ISSN 1540-6520. Disponibil: <https://doi.org/10.1111/etap.12095> [accesat 11.12.2025].
4. BERNADÓ, E.; BRATZKE, F. Revisiting EntreComp through a systematic literature review of entrepreneurial competences. Implications for entrepreneurship education and future research. The International Journal of Management Education. Online. 2024, vol. 22, nr. 3, art. 101010. ISSN 1472-8117. Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2024.101010> [accesat 10.04.2025].
5. BOTEZATU, A.; DRUGUȘ, O. Dezvoltarea competențelor antreprenoriale în școală. În: Tradiție și inovație în educație: materialele Simpozionului Științific Internațional, 18–19 octombrie 2019. Vol. I. Online. Chișinău: Universitatea de Stat din Tiraspol, 2019, pp. 175–181. ISBN 978-9975-76-289-2. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/94969 [accesat 11.07.2025].
6. BUCȘA, M. Adaptabilitatea managementului și antreprenoriatului la provocările economiei globale: soluții locale pentru viitor. Comunicare prezentată la Ziua internațională a fetelor și femeilor în cercetare, Chișinău, 11–12 februarie 2025, p. 55. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Program_46.pdf [accesat 18.08.2025].
7. BUCȘA, M. Creativitate și performanță școlară prin educația antreprenorială în învățământul liceal. În: Creativitatea și performanța școlară, Sesiunea de comunicări a CCD „George Tofan” Suceava, ed. a XVIII-a. Suceava: Editura George Tofan, 2025, 4 p. ISBN 978-606-625-552-3. Disponibil: <https://bit.ly/4kWCuS2> [accesat 18.04.2025].
8. BUCȘA, M. Impactul strategiilor manageriale asupra formării competențelor antreprenoriale ale elevilor din învățământul liceal. Economica, nr. 4(134), 2025, pp. 65–73. ISSN 1810-9136. Categoria B. Disponibil: <https://doi.org/10.53486/econ.2025.134.06> [accesat 11.01.2026].
9. BUCȘA, M. Mentorship And Shadowing: Supporting Disadvantaged Students In Developing Entrepreneurial Skills. În: Congresul Științific Internațional Cercetare-Inovare-Antreprenoriat Inovativ. Chișinău, 2025, vol. II, pp. 297–305. ISBN 978-9975-48-280-6. Disponibil: <https://doi.org/10.46727/c.v2.07-08-06-2025.p297-304> [accesat 11.12.2025].
10. BUCȘA, M. Transforming Entrepreneurial Pedagogy In The Context Of Digitalization And Sustainable Economy. Akademos. 2026, nr. 1(80), pp. 122–128. e-ISSN 2587-3687. Disponibil: <https://doi.org/10.52673/18570461.26.1-80.13> [accesat 10.02.2026].
11. CEBOTARI, L. Curriculum la disciplina „Bazele antreprenoriatului”. Soroca: Ministerul Educației al Republicii Moldova; Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei al Republicii Moldova; „Alsedar Studio” SRL, 2016. 17 p. Disponibil: <https://storage.mtender.gov.md/get/f0e6ae2c-52a8-4cdc-983e-677fbd41aa8b-1553370311942> [accesat 19.03.2025].

12. Codul educației al Republicii Moldova: nr. 152 din 17 iulie 2014. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Online. 2014, nr. 319–324, art. 634. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110112 [accesat 17.10.2024].
13. COVAȘ, L.; DOROGAIA, I.; SOLCAN, A. STEAM competences – an imperative in shaping modern entrepreneurs. International Conference of Management and Industrial Engineering. Online. 2026, vol. 12, pp. 7–14. ISSN-L 2344-0937. DOI: 10.56177/12icmie2025.183. Disponibil: <https://doi.org/10.56177/12icmie2025.183> [accesat 22.04.2026].
14. EUROPEAN COMMISSION. The Oslo Agenda for Entrepreneurship Education in Europe. Online. Brussels, 2006. Disponibil: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/8968/attachments/1/translations> [accesat 10.12.2023].
15. EUROPEAN COMMISSION; ICF CONSULTING SERVICES. Entrepreneurship education: A road to success. Online. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015. ISBN 978-92-79-44556-9. DOI: 10.2769/408497. Disponibil: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c6590fd6-3e54-4989-bbe0-21d9785dff54/language-en> [accesat 10.12.2023].
16. EUROPEAN COMMISSION. A New European Innovation Agenda. Online. COM(2022) 332 final. Strasbourg, 2022. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022DC0332> [accesat 19.08.2026].
17. EUROSTAT. Business demography statistics. Statistics Explained. Online. Luxembourg: Eurostat, 2025. ISSN 2443-8219. Disponibil: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Business_demography_statistics [accesat 19.08.2026].
18. FAYOLLE, A.; LIÑÁN, F. The future of research on entrepreneurial intentions. Journal of Business Research. Online. 2014, vol. 67, nr. 5, pp. 663–666. DOI: 10.1016/j.jbusres.2013.11.024. Disponibil: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2013.11.024> [accesat 19.08.2026].
19. FULLAN, M. The new meaning of educational change. 5th ed. New York: Teachers College Press, 2016. ISBN 978-0-8077-5680-5.
20. GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA. Programul național pentru promovarea antreprenoriatului și creșterea competitivității în anii 2023–2027. Aprobă prin Hotărârea Guvernului nr. 653 din 6 septembrie 2023. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2023, nr. 364–365, art. 857.
21. GUVERNUL ROMÂNIEI. Strategia Națională de Educație Financiară 2024–2030. Aprobă prin Hotărârea Guvernului nr. 378 din 11 aprilie 2024. Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 377 bis din 23 aprilie 2024. Disponibil: https://www.edu.ro/strategii_sectoriale [accesat 10.06.2024].
22. HO, M.-H. R.; UY, M. A.; KANG, B. N. Y.; CHAN, K.-Y. Impact of entrepreneurship training on entrepreneurial efficacy and alertness among adolescent youth. Frontiers in Education. Online. 2018, vol. 3, art. 13, pp. 1–10. DOI: 10.3389/feduc.2018.00013. ISSN 2504-284X. Disponibil: <https://doi.org/10.3389/feduc.2018.00013> [accesat 17.04.2025].
23. LACKÉUS, M. Comparing the impact of three different experiential approaches to entrepreneurship in education. International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research. Online. 2020, vol. 26, nr. 5, pp. 937–971. DOI: 10.1108/IJEBR-04-2018-0236. ISSN 1355-2554. Disponibil: <https://doi.org/10.1108/IJEBR-04-2018-0236> [accesat 12.04.2025].
24. MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL ROMÂNIEI. Plan-cadru pentru învățământul liceal cu frecvență zi, filiera tehnologică, profilul servicii: Anexa nr. 8 la Ordinul MEC nr. 4.350 din 20 iunie 2025. Online. București, 2025. Disponibil:

- https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Legislatie/2025/OMEC_4350_2025/A nexa_8_OMEC_4350_2025.pdf [accesat 07.08.2025].
25. MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL ROMÂNIEI. Programa școlară pentru clasa a X-a: Educație antreprenorială. Online. Aprobata prin Ordinul nr. 4.598 din 31 august 2004. București, 2004. Disponibil: https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Invatamant-Preuniversitar/programe/liceu/Educatie_antreprenoriala_clasa_X.pdf [accesat 10.11.2024].
 26. MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL ROMÂNIEI. *Raport privind starea învățământului preuniversitar din România 2024–2025*. Online. București, 2025. Disponibil: https://www.edu.ro/sites/default/files/_fi%C8%99iere/Minister/2025/div/Rapoarte_sistem/Raport_Stare_invatamant_preuniversitar_2024-2025.pdf [accesat 07.12.2025].
 27. MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII AL REPUBLICII MOLDOVA. Planul-cadru pentru învățământul primar, gimnazial și liceal, anul de studii 2025–2026. Online. Aprobata prin Ordinul MEC nr. 266 din 28 februarie 2025. Chișinău, 2025. Disponibil: https://edu.gov.md/sites/default/files/28_03_mec_plan-cadru_final_2025-2026.pdf [accesat 07.08.2025].
 28. NABI, G.; LIÑÁN, F.; FAYOLLE, A.; KRUEGER, N.; WALMSLEY, A. The impact of entrepreneurship education in higher education. *Academy of Management Learning & Education*. Online. 2017, vol. 16, nr. 2, pp. 277–299. DOI: 10.5465/amle.2015.0026. ISSN 1537-260X. Disponibil: <https://doi.org/10.5465/amle.2015.0026> [accesat 19.08.2025].
 29. OECD. OECD Digital Education Outlook 2023: Towards an Effective Digital Education Ecosystem. Online. Paris, 2023. DOI: 10.1787/c74f03de-en. Disponibil: <https://doi.org/10.1787/c74f03de-en> [accesat 10.04.2025].
 30. OECD. OECD Skills Outlook 2023: Skills for a Resilient Green and Digital Transition. Online. Paris, 2023. DOI: 10.1787/27452f29-en. Disponibil: <https://doi.org/10.1787/27452f29-en> [accesat 10.04.2025].
 31. OECD. Unlocking the Potential of Youth Entrepreneurship in Developing Countries. Online. Paris, 2017. 76 p. DOI: 10.1787/9789264277830-en. Disponibil: <https://doi.org/10.1787/9789264277830-en> [accesat 10.04.2025].
 32. PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA. Legea nr. 845-XII din 3 ianuarie 1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, cu modificările ulterioare. Monitorul Parlamentului Republicii Moldova. 1994, nr. 2, art. 33. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136385&lang=ro [accesat 17.10.2024].
 33. POP-COHUȚ, I. C.; CHIRILĂ, L. F.; DODESCU, A. O.; BARTH, K. M. Entrepreneurship education and entrepreneurial intentions: A systematic review. Online. *Journal of Psychological and Educational Research*. 2025, vol. 33, nr. 2, pp. 236–271. Disponibil: <https://www.marianjournals.com> [accesat 11.12.2025].
 34. RAE, D. Connecting enterprise and graduate employability. *Education + Training*. Online. 2007, vol. 49, nr. 8/9, pp. 605–619. DOI: 10.1108/00400910710834049. ISSN 0040-0912. Disponibil: <https://doi.org/10.1108/00400910710834049> [accesat 22.04.2024].
 35. SOLCAN, A. Problem-based learning in entrepreneurship education: Opportunities and challenges. În: TURCAN, R. V.; BUGAIAN, L., eds. *When students take the lead*. Proceedings, Chișinău, 27–28 October 2016. Chișinău: PBLMD–ERASMUS+, 2016, pp. 32–40. ISBN 978-9975-45-504-6.
 36. UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY. Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Online. Resolution 70/1, adopted 25 September 2015. New York, 2015. Disponibil: <https://sdgs.un.org/2030agenda> [accesat 22.02.2024].

LISTA LUCRĂRILOR ȘTIINȚIFICE
la tema tezei
STRATEGII MANAGERIALE DE FORMARE ȘI VALORIFICARE A COMPETENȚEI
ANTREPRENORIALE ÎN SISTEMUL LICEAL DIN ROMÂNIA ȘI REPUBLICA
MOLDOVA
a dnei Maria BUCȘA, doctorandă a Școlii Doctorale ASEM
specialitatea științifică 521.03. Economie și management în domeniul de activitate

Articole în reviste științifice

2.2. reviste din alte baze de date acceptate de către ANACEC (cu indicarea bazei de date)

1. BUCȘA, Maria. *Educational Entrepreneurship: Innovative Models for Youth and the Administration of the Future*. În: Annals of the „Constantin Brâncuși” University of Târgu Jiu. Economy Series. Târgu Jiu, România, 2025, nr. 6, ISSN: 2344-3685, ISSN-L: 1844-7007, pp. 544–549, 0,59 c.a., Baze de date: EBSCO, Cabell’s, SCPIO, DOAJ, RePEc. Disponibil: https://www.utgjiu.ro/revista/ec/pdf/2025-06/54_Bucsa.pdf
2. BUCȘA, Maria. *Integrated Strategic Model for Educational Leadership and Entrepreneurial Skills Development at the High School Level: A Comparative Approach Between Romania and the Republic of Moldova*. În: Ecoforum Journal. Suceava, România, vol. 15/2026, nr. 2(40), ISSN: 2344-2174, 6 p., 0,62 c.a., Baze de date: RePEc, CEEOL, EconBiz. Disponibil: <https://doi.org/10.4316/efj.v15i2.3046>

2.3. în reviste din Registrul Național al revistelor de profil, cu indicarea categoriei

3. BUCȘA, Maria. *Optimizing Time Management in Entrepreneurship with the Help of Artificial Intelligence: Opportunities, Challenges and Implications*. În: Vector European. Revistă științifico-practică, nr. 2, 2025, pp. 108–111, 0,52 c.a., ISSN 2345-1106, e-ISSN 2587-358X, Baze de date: IBN. Categoria B. Disponibil: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2025-2.17>
4. BUCȘA, Maria. *Transforming Entrepreneurial Pedagogy in the Context of Digitalization and Sustainable Economy*. În: Akademos. Revistă de știință, inovare, cultură și artă, nr. 1(80), 2026, pp. 122–128, 0,70 c.a., ISSN 1857-0461, e-ISSN 2587-3687, Baze de date: IBN, Index Copernicus, ERIH PLUS. Categoria B. Disponibil: <https://doi.org/10.52673/18570461.26.1-80.13>
5. BUCȘA, Maria. *Integration of Artificial Intelligence in Time Management: The Psychological Impact and Managerial Perspective on Employees in the Modern Business Environment*. În: Journal of Research on Trade, Management and Economic Development, vol. 12, nr. 2(24), 2025, pp. 55–63, 0,66 c.a., ISSN 2345-1424, e-ISSN 2345-1483, Baze de date: IBN, Index Copernicus, EconBiz, ERIH PLUS. Categoria B. Disponibil: <https://doi.org/10.59642/JRTMED.2.2025.05>
6. BUCȘA, Maria. *Impactul strategiilor manageriale asupra formării competențelor antreprenoriale ale elevilor din învățământul liceal*. În: Economica, nr. 4(134), 2025, pp. 65–73, 0,66 c.a., ISSN 1810-9136, Baze de date: IBN, DOAJ, OAJI. Categoria B. Disponibil: <https://doi.org/10.53486/econ.2025.134.06>

3. Articole în lucrările conferințelor și altor manifestări științifice

3.2. în lucrările manifestărilor științifice incluse în alte baze de date acceptate de către ANACEC

7. **BUCȘA, Maria.** *Integrating Entrepreneurial Education and Active Learning for Sustainable Development.* În: *Active Learning for Sustainable Development*, Conferința Științifică Internațională din 15 noiembrie 2024, Chișinău: CEP UPSC, 2024, pp. 180–192, 0,80 c.a., ISBN 978-9975-46-989-0. Disponibil: <https://doi.org/10.46727/c.15-11-2024.p180-192>
8. **BUCȘA, Maria.** *Sustainable Entrepreneurship and the Future Labor Market: Innovation, Technology and Strategic Adaptation.* În: *Sustainability and Economic Resilience in the Context of Global Systemic Transformations*, Conferința Științifico-Practică Internațională, ediția a IV-a, 27–28 martie 2025, Chișinău: SEP ASEM, 2025, pp. 199–209, 0,70 c.a., ISBN 978-9975-168-27-4. Disponibil: <https://doi.org/10.53486/ser2025.21>
9. **BUCȘA, Maria.** *Managerial Innovation and Sustainable Entrepreneurship Education: Strategic Insights from High School Systems.* În: *Development Through Research and Innovation IDSC-2025*, Conferința Științifică Internațională, ediția a VI-a, 16 mai 2025, Chișinău: SEP ASEM, 2025, pp. 125–132, 0,50 c.a., ISBN 978-9975-168-26-7 (PDF). Disponibil: <https://doi.org/10.53486/dri2025.15>
10. **BUCȘA, Maria.** *Pedagogia transferului de inovare în era digitală: inteligența artificială ca facilitator al transformării educaționale.* În: *Cercetarea pedagogică: exigențe contemporane și perspective de dezvoltare*, Conferința Științifică Internațională, ediția a II-a, 8–9 noiembrie 2024, Chișinău: CEP UPSC, 2024, pp. 59–62, 0,30 c.a., ISBN 978-9975-48-197-7. Disponibil: <https://dir.upsc.md/handle/123456789/7413>
11. **BUCȘA, Maria.** *Oportunități de formare a competențelor antreprenoriale în învățământul liceal.* În: *Science. Education. Culture*, Conferința Științifico-Practică Internațională consacrată aniversării a 34-a a Universității de Stat din Comrat, 11 februarie 2025, vol. I, Comrat, 2025, pp. 296–301, 0,70 c.a., ISBN 978-9975-83-333-2. Disponibil: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15176683>
12. **BUCȘA, Maria.** *Mentorship and Shadowing: Supporting Disadvantaged Students in Developing Entrepreneurial Skills.* În: *Research–Innovation–Innovative Entrepreneurship*, Congresul Științific Internațional, ediția a III-a, 7–8 iunie 2025, vol. II, Chișinău: CEP UPSC, 2025, pp. 297–304, 0,50 c.a., ISBN 978-9975-48-280-6. Disponibil: <https://doi.org/10.46727/c.v2.07-08-06-2025.p297-304>
13. **BUCȘA, Maria.** *Transformations in Entrepreneurial Education Through the Integration of Artificial Intelligence: Time Efficiency as a Formative Benchmark.* În: *Higher Education: Traditions, Values, Perspectives*, Conferința Științifică Internațională din 19–20 septembrie 2025, vol. I, Chișinău: CEP UPSC, 2025, pp. 91–102, 0,75 c.a., ISBN 978-9975-48-316-2. Disponibil: <https://dir.upsc.md/handle/123456789/8276/CONFERENCE-INTERNATIONAL-SCIENTIFIC-%E2%80%99CHIGHER-EDUCATION Volume-1.pdf>
14. **BUCȘA, Maria.** *Educational Entrepreneurship: Innovative Models for Youth and the Administration of the Future.* În: *Competitiveness and Innovation in the Knowledge Economy*, Conferința Științifică Internațională din 26–27 septembrie 2025, Chișinău: Academia de Studii Economice din Moldova, 2025, pp. 30–35, 0,59 c.a. Disponibil: <https://doi.org/10.24818/cike2025.02>
15. **BUCȘA, Maria.** *The Applicability of Artificial Intelligence in Digital Entrepreneurship: Time Management Strategies and Psychological Implications for Employees.* În: *Economic Growth in the Face of Global Challenges: Strategies for Sustainable Growth, Demographic Resilience, and Social Equity*, Conferința Științifico-Practică Internațională, ediția a XIX-a, 9–10 octombrie 2025,

vol. I, Chișinău: SEP ASEM, 2025, pp. 61–64, 0,30 c.a., ISBN 978-9975-168-64-9 (PDF). Disponibil: <https://doi.org/10.36004/nier.cecq.I.2025.19.16>

16. BUCȘA, Maria. *Educational Innovation in High School Education: The Role of Visible Learning in the Cultivation of Entrepreneurial Skills in Students.* În: *Research–Innovation–Innovative Entrepreneurship*, Congresul Științific Internațional, ediția a II-a, 17–18 mai 2024, Chișinău: CEP UPSC, 2024, pp. 268–275, 0,50 c.a., ISBN 978-9975-46-964-7. Disponibil: <https://doi.org/10.46727/c.17-18-05-2024.p268-275>

17. BUCȘA, Maria. *Exploring the Impact of Interdisciplinary Collaboration in Innovative Entrepreneurship: An Analysis of Strategies and Outcomes.* În: *Research–Innovation–Innovative Entrepreneurship*, Congresul Științific Internațional, ediția a II-a, 17–18 mai 2024, Chișinău: CEP UPSC, 2024, pp. 241–246, 0,40 c.a., ISBN 978-9975-46-964-7. Disponibil: <https://doi.org/10.46727/c.17-18-05-2024.p241-246>

5. Alte lucrări și realizări specifice diferitor domenii științifice

18. BUCȘA, Maria. *Impactul inteligenței artificiale asupra practicii manageriale.* În: *Ensuring Equal Opportunities Through Educational Management and Psycho-Pedagogical Assistance in the Context of Current Challenges*, Conferința Internațională, noiembrie 2024, Arad, pp. 163–173, 0,70 c.a., ISBN 978-606-26-2040-0. Disponibil: <https://cjrae-arad.ro/wp-content/uploads/2025/05/Volum-Conferinta-2024.pdf>

19. BUCȘA, Maria. *Antreprenoriatul – inovație și dezvoltare.* În: *Ensuring Equal Opportunities Through Educational Management and Psycho-Pedagogical Assistance in the Context of Current Challenges: Entrepreneurship, Innovation and Development*, Conferința Internațională, Arad, 2023, pp. 192–200, 0,60 c.a., ISBN 978-606-26-1818-6. Disponibil: https://cjrae-arad.ro/wp-content/uploads/2024/03/TODERICI-O-ASIGURAREA_lucrari-conferinta-ed-mai-2023_final.pdf

20. BUCȘA, Maria. *Rolul inteligenței artificiale în eficientizarea procesului instructiv-educativ.* În: *Educația – premisa unui viitor sustenabil*, volumul Sesiunii de comunicări științifice și referate a Casei Corpului Didactic „George Tofan” Suceava, ediția a XVII-a, Suceava: Editura George Tofan, 2024, 4 p., 0,26 c.a., ISBN 978-606-625-517-2. Disponibil: <https://drive.google.com/file/d/1sQZ0wM1hzov4LfmXGGEagP9ENSjNZQ1r/view>

21. BUCȘA, Maria. *Provocări în leadershipul didactic: abordări și perspective pentru întărirea eficienței și eficacității.* În: *Școala actuală, școala viitorului*, Sesiunea de comunicări științifice din cadrul Proiectului Educațional Internațional „Leadership didactic: abordări și tactici de succes”, nr. 5, vol. I, București, 2024, p. 534, 0,06 c.a., ISSN 2972-2012, ISSN-L 2972-2012. Disponibil: <https://eueducenter.ro/descarca/revista%20provocari%20si%20solutii%20in%20educatie%20editia%205%20vol%201.pdf>

22. BUCȘA, Maria. *Rolul inteligenței artificiale în eficientizarea procesului instructiv-educativ: inovare și potențial de transformare.* În: *Școala actuală, școala viitorului*, Sesiunea de comunicări științifice din cadrul Proiectului Educațional Internațional „Leadership didactic: abordări și tactici de succes”, nr. 5, vol. I, București, 2024, p. 542, 0,06 c.a., ISSN 2972-2012, ISSN-L 2972-2012. Disponibil: <https://eueducenter.ro/descarca/revista%20provocari%20si%20solutii%20in%20educatie%20editia%205%20vol%201.pdf>

23. BUCȘA, Maria. *Influența microeconomiei în formarea și valorificarea competențelor antreprenoriale în învățământul liceal.* În: *Școala actuală, școala viitorului*, Sesiunea de comunicări științifice din cadrul Proiectului Educațional Internațional „Leadership didactic: abordări și tactici de succes”, nr. 5, vol. I, București, 2024, p. 549, 0,06 c.a., ISSN 2972-2012, ISSN-L 2972-2012. Disponibil: <https://eueducenter.ro/descarca/revista%20provocari%20si%20solutii%20in%20educatie%20editia%205%20vol%201.pdf>

24. BUCȘA, Maria. *Creativitate și performanță școlară prin educația antreprenorială în învățământul liceal.* În: *Creativitatea și performanța școlară*, volumul Sesiunii de comunicări științifice și referate a Casei Corpului Didactic „George Tofan” Suceava, ediția a XVIII-a, Suceava: Editura George Tofan, 2025, 4 p., 0,28 c.a., ISBN 978-606-625-552-3. Disponibil: <https://bit.ly/4kWCuS2>

25. BUCȘA, Maria. *Exemplu de bună practică educațională: „Viitor antreprenor” – atelier pentru formarea competențelor antreprenoriale, financiare și de viață.* În: *Școala Bucovineană*, nr. 2/2025, Suceava: Casa Corpului Didactic „George Tofan”, 2025, 3 p., aproximativ 0,18 c.a., ISSN 2285-9160, ISSN-L 1841-8066. Disponibil: https://drive.google.com/file/d/197FXQtMXXIX_ObLML0sFH-5e3oDLWNlv/view și <https://www.ccd-suceava.ro/pdf/%C8%98coala%20Bucovinean%C4%83%202-2025.pdf>

ADNOTARE

BUCȘA, Maria. Strategii manageriale de formare și valorificare a competenței antreprenoriale în sistemul liceal din România și Republica Moldova. Teză de doctor în științe economice, specialitatea 521.03 Economie și management în domeniul de activitate. Chișinău, 2026

Structura tezei: introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie 216 titluri, 11 anexe, 135 pagini text de bază, 24 figuri, 32 tabele. Rezultatele obținute sunt publicate în 25 lucrări științifice.

Domeniul de studiu: Științe economice.

Cuvinte-cheie: competență antreprenorială, educație antreprenorială, EntreComp, expunere antreprenorială, învățământ liceal, management educațional, MFVCA, strategii manageriale.

Scopul lucrării. Fundamentarea teoretico-metodologică și elaborarea unui model managerial de formare și valorificare a competenței antreprenoriale la elevii din învățământul liceal din România și Republica Moldova, în vederea creșterii eficienței procesului educațional antreprenorial și a pregătirii tinerilor pentru inițiativă economică.

Obiectivele cercetării: Structurarea și sintetizarea reperelor teoretice referitoare la competența antreprenorială și strategiile manageriale din perspectiva teoriilor educaționale și economice contemporane; Examinarea comparativă a reglementărilor și a conținuturilor curriculare privind educația antreprenorială în sistemul liceal din România și Republica Moldova; Stabilirea practicilor manageriale actuale valorificate de instituțiile de învățământ liceal din cele două țări în formarea competenței antreprenoriale a elevilor; Evidențierea factorilor de natură managerială și instituțională care influențează dezvoltarea competenței antreprenoriale ale elevilor; Conceperea unui model managerial destinat formării și valorificării competenței antreprenoriale la nivel de instituție liceală; Conceperea și validarea unei proceduri de aplicare a modelului managerial propus, ca modalitate de validare și evaluare a aplicabilității acestuia în instituțiile de învățământ liceal din România și Republica Moldova; Elaborarea unui set de recomandări de politică educațională și economică adresate factorilor de decizie din sistemul educațional liceal.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute: constă în abordarea managerială a formării competenței antreprenoriale la nivel liceal, precum și în perspectiva comparativă România–Republica Moldova, nevalorificată până în prezent în literatura de specialitate.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a rezultatelor științifice: constă în conturarea unui cadru conceptual unitar, construit prin corelarea modelului EntreComp cu paradigma Knowledge–Skills–Attitudes și cu teoria comportamentului planificat, aducând clarificări privind relația dintre competențe, intenție și comportament antreprenorial în mediul educațional.

Rezultatele științifice obținute: constau în structurarea și aprofundarea conceptului de „competență antreprenorială” într-o perspectivă managerială unitară; efectuarea unei examinări comparative a cadrului curricular și instituțional referitor la educația antreprenorială la nivel liceal din România și Republica Moldova; evidențierea factorilor de natură managerială și instituțională cu impact asupra formării competenței antreprenoriale a elevilor în cele două sisteme de învățământ; conceperea unui model managerial, însoțită de stabilirea direcțiilor strategice și a instrumentelor manageriale necesare punerii acestuia în aplicare, în scopul dezvoltării competenței antreprenoriale a elevilor.

Implementarea rezultatelor științifice: rezultatele cercetării confirmate prin 4 acte de implementare, prin aplicarea modelului managerial propus în instituții de învățământ liceal din România și Republica Moldova, precum și prin integrarea acestora în activități didactice, proiecte educaționale și programe de dezvoltare a competențelor antreprenoriale, contribuind astfel la îmbunătățirea practicilor manageriale existente și la fundamentarea deciziilor manageriale la nivel instituțional.

ANNOTATION

BUCȘA, Maria. Managerial Strategies for the Formation and Development of Entrepreneurial Competence in the Upper Secondary Education System of Romania and the Republic of Moldova. PhD thesis in Economic Sciences, specialty 521.03 Economics and Management in the Field of Activity. Chișinău, 2026.

Thesis structure: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, a bibliography comprising 216 titles, 11 appendices, 135 pages of main text, 24 figures, and 32 tables. The research results have been published in 25 scientific papers.

Field of study: Economic Sciences.

Keywords: entrepreneurial competence, entrepreneurship education, EntreComp, entrepreneurial exposure, upper secondary education, educational management, MFVCA, managerial strategies.

Aim of the thesis. To provide the theoretical and methodological foundation for, and to develop, a managerial model for the formation and enhancement of entrepreneurial competence among upper secondary school students in Romania and the Republic of Moldova, with a view to increasing the effectiveness of entrepreneurship education and preparing young people for economic initiative.

Research objectives: Structuring and synthesizing theoretical frameworks regarding entrepreneurial competence and managerial strategies from the perspective of contemporary educational and economic theories; conducting a comparative examination of regulations and curricula concerning entrepreneurial education in the high school systems of Romania and the Republic of Moldova; identifying current managerial practices employed by high schools in both countries to foster students' entrepreneurial competence; highlighting the managerial and institutional factors influencing the development of students' entrepreneurial competence; designing a managerial model aimed at developing and leveraging entrepreneurial competence at the high school level; devising and validating a procedure for implementing the proposed managerial model to assess its applicability in high schools in Romania and the Republic of Moldova; and formulating a set of educational and economic policy recommendations for decision-makers within the high school education system.

The scientific novelty and originality of the results: lie in the managerial approach to developing entrepreneurial competence at the high school level, as well as in the comparative perspective between Romania and the Republic of Moldova- an angle hitherto unexplored in the specialized literature.

The theoretical significance and practical value of the scientific results: lie in the formulation of a unified conceptual framework, constructed by correlating the EntreComp model with the Knowledge–Skills–Attitudes paradigm and the theory of planned behavior, thereby clarifying the relationship between competencies, intention, and entrepreneurial behavior within the educational environment.

The scientific results obtained: consist of: systematising and further developing the concept of “entrepreneurial competence” through an integrated managerial approach; conducting a comparative analysis of the curricular and institutional frameworks for entrepreneurship education at upper secondary level in Romania and the Republic of Moldova; identifying the managerial and institutional factors influencing the development of students' entrepreneurial competence within the two education systems; developing a managerial model; and identifying the strategic directions and managerial tools required for its implementation, with the purpose of developing students' entrepreneurial competence.

Implementation of the scientific results: the research results have been or are to be implemented through the application of the proposed managerial model in upper secondary education institutions in Romania and the Republic of Moldova, as well as through their integration into teaching activities, educational projects, and entrepreneurial competence development programmes. Their implementation contributes to improving existing managerial practices and supporting managerial decision-making at the institutional level.

BUCȘA, MARIA

**STRATEGII MANAGERIALE DE FORMARE ȘI VALORIFICARE A COMPETENȚEI
ANTREPRENORIALE ÎN SISTEMUL LICEAL DIN ROMÂNIA ȘI REPUBLICA
MOLDOVA**

521.03 ECONOMIE ȘI MANAGEMENT ÎN DOMENIUL DE ACTIVITATE

Rezumatul tezei de doctor în științe economice

Aprobat spre tipar: Hârtie ofset. Tipar ofset. Coli editoriale:	Format: 60x84 1/16 Tiraj: Comanda nr.
---	---